

บทที่ 6 สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงลูกของสตรีที่ทำงานในสถานประกอบการทั้งภาคอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการ ในจังหวัดสงขลา โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 735 ราย เก็บข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์และเสวนากลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความกระจ่างในข้อมูลและเป็นการเจาะลึกถึงพฤติกรรมการเลี้ยงลูกให้กระจ่างขึ้น โดยมีพื้นที่ศึกษา สถานประกอบการ 24 แห่ง (โรงงานแช่แข็ง 6 แห่ง ห้างสรรพสินค้า/โรงแรม 9 แห่ง และบริษัทก่อสร้าง 9 แห่ง)

ผลการศึกษา พบดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีอายุเฉลี่ย 28.5 ปี ผู้ตอบเป็นสตรีที่ทำงานในสถานประกอบการหลัก 3 ประเภท ส่วนระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 55.4 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 66.5 นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ 30.5 นับถือศาสนาอิสลาม (ตารางที่ 1) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 59.3 มีสถานภาพเป็นคนงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 29.4 มีสถานภาพเป็นรองหัวหน้างาน ส่วนร้อยละ 12.6 เป็นผู้ที่ทำงานในสำนักงาน ในขณะที่คู่สมรสก็มีอาชีพรับจ้างทั่วไปถึงร้อยละ 53.3 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และทำงานในบริษัทร้อยละ 46.7 รายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 5,273.5 บาท และรายได้ของครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง 10,544.9 บาท ส่วนการกำหนดเพศของบุตรส่วนใหญ่ร้อยละ 51.2 ต้องการบุตรเพศชายมากกว่าเพศหญิง ความต้องการบุตรเพศหญิงก็มีร้อยละ 48.2 ซึ่งใกล้เคียงกับความต้องการบุตรเพศชาย ส่วนความตั้งใจในการมีบุตร พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 72.4 ต้องการมีบุตร(ตารางที่ 2) โดยจำนวนบุตรเฉลี่ย ของกลุ่มตัวอย่าง เฉลี่ย 2 คน (ตารางที่ 4) ส่วนเด็ก พบว่า เด็กส่วนใหญ่ร้อยละ เป็นเพศชาย 67.6 เพียงร้อยละ 32.4 เป็นเพศหญิง กลุ่มอายุของเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.7 อายุ ไม่เกิน 1 ปี รองลงมาคือ อายุ 2-3 ปี(ร้อยละ 17.7) ร้อยละ 90.3 ของเด็กคลอดปกติ ร้อยละ 7.9 ต้องผ่าท้องคลอด ส่วนร้อยละ 1.8 เป็นกลุ่มที่คลอดโดยใช้เครื่องดูดและคีม ขณะที่เด็กอยู่ในครรภ์แม่เด็กไปฝากทุกคน ร้อยละ 81.6 เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ปัจจุบันยังมีสตรีร้อยละ 8.0 ที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับนมผสม นอกนั้นร้อยละ 92.0 ให้อาหารอื่นร่วมกับการให้นมผสม

ในการดูแลเด็ก พบว่า ร้อยละ 37.5 ดูแลกันเองโดยกลุ่มตัวอย่างและคู่สมรสเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา ร้อยละ 23.5 มีผู้ดูแลร่วมคือ ปู่ย่าตายาย ร้อยละ 18.5 ดูแลโดยศูนย์พัฒนาเด็กในชุมชน มีคู่สมรสช่วยดูแลเด็กมีเพียงร้อยละ 7.7 เท่านั้นที่ต้องดูแลเด็กเอง เด็กส่วนใหญ่ร้อยละ 81.7 ได้รับนมมีคัมกันตามอายุ จำนวนบุตรในครอบครัวเฉลี่ย 2 คน ระยะเวลาที่ให้นมลูกเฉลี่ย 3.2 เดือน ระยะเวลาที่ให้กับลูกในวันที่ต้องทำงานเฉลี่ย 150 นาที ส่วนในวันหยุดเวลาที่ใช้กับการดูแลลูกเฉลี่ย 248.1 นาที ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับลูกเฉลี่ยเดือนละ 1347.3 บาท

สำหรับผู้ดูแลเด็กพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 38.2 คู่สมรสของกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ดูแล รองลงมา ร้อยละ 28.9 เด็กอยู่ในความดูแลของญาติ ร้อยละ 13.2 อยู่ในความดูแลของคนข้างบ้าน มีเพียงร้อยละ 7.7 เท่านั้นที่อยู่ในความดูแลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนลำดับที่ของเด็กพบว่า เด็กที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นลูกที่ 2 ร้อยละ 49.5 รองลงมาคือคนโตหรือลูกคนเดียว ณ ปัจจุบันนี้ ร้อยละ 32.2 และร้อยละ 14.5 เป็นลูกลำดับที่ 3 มีเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้นที่เป็นลูกลำดับที่ 6

ส่วนผลกระทบที่เกิดจากการทำงานพบว่า ในระยะตั้งครรภ์ทั้งกลุ่มผู้ทำงานในโรงงานผู้ทำงานในสถานประกอบการห้างสรรพสินค้าและที่ทำงานในงานก่อสร้างส่วนใหญ่ (ตารางที่ 6) มีผลกระทบที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในระยะคลอดก็มีผลกระทบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่พบว่า ในระยะคลอดไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทบาทตามช่วงอายุของเด็ก 0-5 ปี แบ่งตามกิจกรรมที่ต้องให้การดูแลของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ย่าตายาย ญาติ และพี่เลี้ยงเด็ก

กลุ่มอายุ แรกเกิด - 1 ปี บทบาทในการดูแลลูกที่ทำโดยกลุ่มตัวอย่าง คือ การพาลูกเข้าอนรงลงมา คือการทำโทษลูก และพาลูกไปทำบุญ ส่วนผู้เป็นบิดาทำหน้าที่ในเรื่องความสะดวกเวลาขับถ่ายมากที่สุด(ตารางที่ 7) ในขณะที่ญาติพี่น้องหรือพี่เลี้ยงช่วยในเรื่องการเตรียมเสื้อผ้า การทำความสะอาด อาบน้ำ การขับถ่ายและเรื่องการเตรียมอาหารยังเป็นบทบาทที่สำคัญของแม่ (ตารางที่ 7) ร้อยละ 53.8 40.3 และ 42.7 ตามลำดับ ส่วนพ่อมีบทบาทหลักในเรื่องการป้อนอาหาร พาลูกเข้าอนรง ให้อาบน้ำ และสอนสวดมนต์ ร้อยละ 71.5 80.7 70.0 และ 74.3 ตามลำดับ ส่วนปู่ย่าตายายมีบทบาทหลักในการเตรียมเสื้อผ้ามากที่สุด คือร้อยละ 54.5 ในระยะนี้กลุ่มเพื่อนบ้านและพี่เลี้ยงมีบทบาทในการดูแลเด็กน้อยมาก ส่วนการลงโทษเด็กพบว่า แม่มีการลงโทษเด็กถึงร้อยละ 60.8 ส่วนปู่ย่าตายาย ไม่มีการลงโทษเด็กเลย

เด็กอายุ 6 เดือน - 1 ปี เด็กวัยนี้เริ่มที่จะช่วยตัวเองได้มากขึ้น บทบาทบางประการของทั้งพ่อและแม่มีการปรับเปลี่ยน แต่ยังพบว่า บทบาทของพ่อในการดูแล การอาบน้ำ การสอนสวดมนต์ การป้อนอาหาร มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง ร้อยละ 64.4 53.2 และ 45.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 5) ส่วนบทบาทอื่นที่เพิ่มขึ้น คือ การพาไปทำบุญ การพาไปเที่ยว และมีการลงโทษเพิ่มขึ้น คือ ร้อยละ 58.6 55.9 และ 46.3 ตามลำดับ ส่วนแม่มีบทบาทในเรื่องการทำความสะอาด เวลาขับถ่าย การเตรียมอาหาร การพาเข้าอนรง และการพัฒนาระเบียบวินัย ร้อยละ 53.0 58.0 และ 60.5 ส่วนด้านสุขภาพอนามัยส่วนใหญ่ร้อยละ 80.8 เป็นบทบาทของแม่ ในระยะนี้ ปู่ย่าตายายมีบทบาทมากขึ้นในเรื่องการให้ของขวัญ ร้อยละ 58.1 และมีการลงโทษเด็กเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 17.7 พี่เลี้ยงเริ่มมีบทบาทในเรื่องการป้อนอาหารและความสะอาดของร่างกายเด็กมากขึ้น ร้อยละ 70.1 และ 5.1 ตามลำดับ

กลุ่มอายุ 1-3 ปี กลุ่มอายุนี้เด็กบางคนเข้าสู่ระบบการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับ (ตารางที่ 6) พ่อยังมีบทบาทในการอาบน้ำเด็ก ทำความสะอาดเวลาขับถ่าย บทบาทในการเตรียมอาหารเพิ่มขึ้น บทบาทที่เพิ่มขึ้น คือ การลงโทษและการเตรียมลูกเข้าอนรง การพาไปเที่ยว การเข้าร่วมกลุ่มกับเด็กอื่นผู้ใหญ่ การออกกำลังกายและการไปพบแพทย์ ร้อยละ 82.3 82.3 83.2 68.2 66.8 50.8 ส่วนบทบาทของแม่ มากที่สุดในเรื่องการพาลูกไปทำบุญ และ การสอนจริยธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นบทบาทที่เพิ่มขึ้น การกระตุ้นความพร้อมเพื่อเข้าเรียนเป็นบทบาทของแม่ค่อนข้างมาก นอกจากนี้เด็กวัยนี้ยังได้รับการปลูกฝังในเรื่องความรับผิดชอบงาน การมีระเบียบวินัย และการกระตุ้นพัฒนาการ ร้อยละ 98.1 98.4 54.4 55.0 และ 50.0 ตามลำดับ ส่วนปู่ย่าตายาย มีบทบาทในเชิงศาสนา คือ สอนสวดมนต์ มากที่สุดร้อยละ 57.9 ส่วนพี่เลี้ยงหรือเพื่อนบ้านที่ทำหน้าที่ช่วยดูแลเด็กมีบทบาทในการเตรียมเสื้อผ้าของใช้ให้เด็กมากที่สุดร้อยละ 20.4

กลุ่มสุดท้าย ได้แก่กลุ่มอายุ 3- 5 ปี ซึ่งเด็กบางส่วนเข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาระดับล่างได้แก่ โรงเรียนอนุบาล (ตารางที่ 7) พบว่า พ่อกลับมามีบทบาทในเรื่องความสะดวกของร่างกายเด็กมากขึ้น ได้แก่ การอาบน้ำ การทำความสะอาดเวลาขับถ่าย การลงโทษ การเล่านิทาน การพาไปเที่ยว การเข้าร่วมกลุ่มกับเด็กอื่นและผู้ใหญ่ รวมทั้งการรับส่งลูกไปโรงเรียน และการฝึกฝนด้านระเบียบวินัยและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ในบ้าน ส่วนแม่มีบทบาทด้านการออกกำลังกาย การพาไปพำทำบุญ การป้อนอาหาร การสอนจริยธรรม ประเพณีและการเคารพผู้ใหญ่ การสอนทำการบ้าน การเตรียมอาหาร ร้อยละ 80.7 71.1 59.4 58.4 45.7 ส่วนบทบาทที่แม่ไม่ได้มีคือ การลงโทษ

ปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงลูก

พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในเรื่อง ปัญหาของการเลี้ยงลูกต่อการทำงาน รายได้ เงินออม ความขัดแย้งกับคู่สมรสในการเลี้ยงลูก และความขัดแย้งกับคู่สมรสต่อปู่ตายาย (ตารางที่ 10) ร้อยละ 71.0 72.5 71.0 75.2 และ 62.5 *

ข้อมูลเชิงคุณภาพ : ความคิดเห็นต่อการเลี้ยงลูก

กลุ่มตัวอย่างที่ร่วมเสวนาเป็นสตรีในกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมเสวนา ประกอบด้วยกลุ่มผู้ทำงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต 5 ราย กลุ่มผู้ทำงานก่อสร้าง 5 ราย และกลุ่มที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมบริการ 5 ราย เป็นเพศหญิง 15 ราย อายุระหว่าง 25 - 35 ปี มีบุตร 1 - 2 คน มีระดับการศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตภาคใต้

ข้อสรุปที่ได้จากการเสวนากลุ่มผู้ทำงานภาคอุตสาหกรรมการผลิต

1.แบบแผนการมีบุตรและการให้ความสำคัญกับการมีบุตร ส่วนใหญ่ยังชอบที่จะมีบุตรเป็นเพศชาย เป็นบุตรคนโต ส่วนบุตรคนรองอาจเป็นเพศหญิงก็ได้เพราะจะได้ช่วยงานบ้าน ส่วนลูกผู้ชายจะได้บวชให้ ในกลุ่มศาสนาอิสลามก็เช่นเดียวกันโดยลูกชายจะได้ช่วยงาน ลูกชายได้รับโอกาสและสิทธิพิเศษมากกว่า

การให้คุณค่าของลูกนั้น ลูกเป็นทรัพย์สินที่มีค่า ลูกมีบทบาทในการเป็นแรงงานที่สำคัญ การช่วยเหลือกันในครอบครัว เป็นผู้สืบทอดศาสนา ส่วนในศาสนาอิสลามเป็นเรื่องของการกำหนดโดยพระอัลเลาะห์. ลูกเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ กลุ่มตัวอย่างที่เสวนาคิดว่าเมื่อเป็นพ่อแม่แล้วต้องเลี้ยงให้สุดความสามารถ ส่วนลูกจะเลี้ยงตน(กลุ่มตัวอย่าง)หรือไม่นั้นไม่เป็นไร และไม่ได้คาดหวัง เพราะลักษณะของเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันต้องเอาตัวรอด ขอแค่เพียงลูกไม่ทำความเดือดร้อนให้ก็พอแล้ว การกำหนดจำนวนลูก พบว่า ทุกคนมองว่า ถ้าเป็นไปได้ขอมีลูกแค่ 2 คน ก็พอ

2.บทบาทในการดูแลลูก ส่วนใหญ่ดูแลลูกเองร่วมกับคู่สมรส กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่แยกบ้านออกมาจากพ่อแม่แล้ว กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต ได้แก่โรงงาน เป็นกลุ่มที่ยังมีบ้านอยู่ใกล้เคียงกับบ้านพ่อแม่ ดังนั้นจึงมีบางส่วนของลูกอยู่ในความดูแลของปู่ย่า ส่วนกลุ่มที่ทำงานบริการ ลูกมักอยู่ในความดูแลของคู่สมรส ครอบครัวจะแยกออกมาต่างหาก และมีการใช้บริการของพี่เลี้ยงที่มีทั้งฝากเลี้ยงถาวรในเวลากลางวัน และฝากเลี้ยงเป็นครั้งคราว ส่วนกลุ่มที่ทำงานก่อสร้าง จะหยุดงานเพื่อเลี้ยงลูกประมาณ 1 เดือน จากนั้น จะฝากคนข้างบ้านเลี้ยงหรือส่งไปให้พ่อแม่เลี้ยง และจะไปดูลูกเป็นครั้งคราว มีบางคน เห็นลูกโตแล้วก็จะพาลูกมาที่บริเวณงานก่อสร้าง ซึ่งงานส่วนใหญ่ถึงแม้สามีจะแบ่งเบาไปบ้างแต่สตรีก็ยังมีบทบาทหลักทั้งงานบ้านและการดูแลลูกเรื่องอนาคต การเรียน เป็นสิ่งที่คิดร่วมกัน

กลุ่มเด็กอายุ 6 เดือน - 1 ปี

เด็กกลุ่มนี้อยู่ในความดูแลของผู้ที่เป็นแม่เช่นกัน แม่ที่ทำงานในห้างสรรพสินค้าจะมีบทบาทเฉพาะช่วงกลางวันกับช่วงเช้าและหลังจากนี้เป็นบทบาทของพ่อเด็กหรือสามีและคนข้างบ้านหรือปู่ตายาย การแบ่งหน้าที่ช่วยดูแล เช่น การอาบน้ำลูก การป้อนข้าว การทำความสะอาดเด็ก เพราะสตรีทำงานบ้านลดลงหรือเท่า

เดิมแต่ต้องทำงานนอกบ้านด้วย ในการปลูกฝังจริยธรรมก็เป็นบทบาทร่วมอาจเป็นเพราะยังมีความศรัทธาในศาสนาที่สืบทอดกันมา

บทบาทของสตรีเปลี่ยนจากผู้ที่ทำงานบ้านอย่างเดียวกลายเป็นผู้ใช้แรงงานและเป็นหลักของครอบครัวที่สำคัญ เพราะงานหาง่ายกว่า โดยเฉพาะงานในโรงงานอุตสาหกรรมแช่แข็งและงานไร้ฝีมือ ส่วนผู้ชายมีทำงานรับจ้างในภาคเกษตรหรือรับจ้างทั่วไปในเมืองมากกว่า การดูแลลูกในบทบาทของแม่จึงลดลงโดยอัตโนมัติ

ในกลุ่มที่สตรีทำงานในงานก่อสร้าง พบว่า รูปแบบของการดูแลในระยะหลังคลอดสตรีจะเป็นผู้ดูแลเองเป็นส่วนใหญ่ ระยะเวลาในการหยุดงานเพื่อดูแลลูกอาจเป็นเพียง 30-45 วัน เพราะเสียค่าแรง นายจ้างส่วนใหญ่จะให้ค่าแรงครึ่งหนึ่งเพราะถือว่ายังไม่สามารถทำงานหนักเท่าผู้อื่นได้ มีเพียง 2 สถานประกอบการ ที่ยอมให้ค่าแรงเต็มแรงเพราะถือว่าเป็นสวัสดิการช่วยเหลือ แต่ก็ไม่เท่ากับที่ประกันสังคมกำหนด เพราะเป็นลูกจ้างรายวัน สตรีที่ทำงานในโรงงานแช่แข็ง มี 2 กลุ่ม คือ พวกที่ทำงานรายวันหรือรายกิโลตามปริมาณงานที่ทำได้ พบว่าสตรีเหล่านี้จะกลับเข้าทำงานเร็วหรือประมาณ 45 วันหลังคลอด ทั้งนี้เพราะรายได้ที่ได้รัยขึ้นกับปริมาณงานที่ทำได้ ส่วนกลุ่มที่มีสวัสดิการ กลุ่มนี้จะกลับมาทำงานตามเวลาที่กฎหมายกำหนด

กลุ่มเด็กอายุ 1-3 ปี

เด็กวัยนี้เริ่มมีความซุกซนมากขึ้น ส่วนหนึ่งเริ่มแยกออกจากการดูแลของพ่อแม่ และเข้าสู่ระบบการใช้บริการเพื่อนบ้าน/ ศูนย์พัฒนาเด็ก หรือญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน พ่อเริ่มมีบทบาทในการดูแลลูกมากขึ้น ทั้งในด้านการดูแล การลงโทษ การให้รางวัล และการพาเข้ากอน แม่เริ่มออกทำงานและมีการผลัดเปลี่ยนกับสามีในการดูแล และอาศัยเพื่อนบ้านมากขึ้น เด็กสามารถช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น ครอบครัวเริ่มมีค่าใช้จ่ายมากขึ้น และต้องวางแผนในเรื่องการมีบุตรคนต่อไปหรือการกำหนดจำนวนบุตร การคุมกำเนิด

ในการพัฒนาความสามารถของลูกในวัยนี้สำหรับพ่อแม่ในงานก่อสร้างและโรงงานจะมีลักษณะไม่คาดหวังอะไรกับลูกมากนัก ส่วนในกลุ่มที่ทำงานบริการในห้างสรรพสินค้าซึ่งมีการสัมผัสกับความเจริญและความแปลกใหม่ทางเทคโนโลยีมีการวางแผนในการพัฒนาลูกโดยอาศัยเทคโนโลยี

กลุ่มเด็กอายุ 3-5 ปี

เด็กกลุ่มนี้เริ่มที่จะถูกนำไปให้อยู่ในความดูแลของเพื่อนบ้านและญาติ รวมทั้งพี่ที่โตกว่ามากขึ้นเพราะเด็กสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ระดับหนึ่ง เด็กมีการเรียนรู้มากขึ้น แต่ก็ยังเป็นช่วงวัยที่ต้องการการดูแลเรื่อง อุบัติเหตุ และอาหาร เพราะยังพบเด็กในกลุ่มนี้มีภาวะทุพโภชนาการ ในวัยนี้เด็กได้รับรางวัลและสิ่งของมากขึ้น รู้จักการใช้จ่าย ชื่อขนมและเริ่มมีการต่อรองมากขึ้น เมื่อลูกเริ่มต้องมีการพัฒนาและการดูแลที่ยุ่งยากมากขึ้น ส่วนหนึ่งนำลูกกลับไปให้ญาติ(แม่สามี/แม่ของตนเอง) ดูแล และคาดว่าเมื่อลูกโตพอที่จะช่วยเหลือตัวเองได้จึงจำนำกลับมาอยู่ด้วยกัน ซึ่งปลอดภัยและอบอุ่นกว่าที่จะอยู่ร่วมกันในปัจจุบัน กรณีที่ในหมู่บ้านหรือชุมชนมีบริการสถานเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนก็จะใช้บริการสถานเลี้ยงเด็กนั้นหรือที่เรียกว่าศูนย์ปฐมวัย โดยอัตราค่าบริการอยู่ระหว่าง 10-30 บาทต่อวัน

ด้านกิจกรรม พบว่า พ่อส่วนใหญ่มีกิจกรรมกับลูกเมื่อลูกโตขึ้น ส่วนแม่ยังใกล้ชิดลูกอย่างสม่ำเสมอ บทบาทหลักยังคงอยู่ที่แม่โดยเฉพาะครอบครัวเดี่ยว การใช้เวลากับลูกน้อยลงเพราะเวลาส่วนใหญ่ไปอยู่กับการเดินทางเพื่อไปทำงานและเดินทางกลับ

การวางแผนอนาคต แบ่งออกเป็น

1. ด้านการศึกษาของลูก ไม่ได้คาดหวังว่าลูกจะต้องจบมหาวิทยาลัยหรือสูงกว่า เพราะคิดว่าอาจมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย แต่อย่างไรก็ตามถ้าลูกต้องการเรียนก็จะพยายามส่งเสริมเพราะไม่อยากให้ลูกมีการศึกษาด้อยกว่าตัวเองที่ไม่สามารถเลือกงานได้และขาดอำนาจในการต่อรอง ู้ไม่เท่าทันคน กลุ่มยังมีความเชื่อว่า การศึกษาจะทำให้ได้เป็นเจ้าของคน และเป็นที่น่าหน้าถือตาของคนทั่วไป

2. อาชีพ แนวคิดเริ่มเปลี่ยนไปจากการต้องการทำราชการเป็นการทำงานเอกชนหรือมีกิจการส่วนตัวที่สามารถได้เงินเป็นกอบเป็นกำ ส่วนกลุ่มที่ยังเชื่อในระบบราชการยังมีความรู้สึกที่ว่า ในระบบราชการมีความมั่นคงและมีเกียรติ มากกว่าการทำธุรกิจ

3. การพึ่งพาอาศัย ส่วนใหญ่ไม่ได้คิดที่จะพึ่งพาลูก เพราะตนเองอาจให้กับลูกน้อยไปเนื่องจากด้อยการศึกษา ทรัพย์สินมีน้อย ดังนั้นถ้าลูกสามารถทำงานทำได้ตนเองก็พอใจ ส่วนที่จะมาส่งเสริมเงินทองนั้นแล้วแต่ลูกจะให้หรือไม่ให้ก็ได้ ตนเองและคู่สมรสก็สามารถดูแลซึ่งกันและกันได้

4. การสะสมทุนทรัพย์ จะพยายามสะสมพื้นที่ทำกินหรือทุนทรัพย์ไว้เพื่อการลงทุนเมื่อไม่สามารถทำงานปัจจุบันได้ เมื่ออายุมากขึ้นอาจจะต้องออกไปประกอบอาชีพอื่น

จากผลสรุปการสัมภาษณ์เจาะลึกร่วมกับการเล่นากลุ่ม จะเห็นได้ว่า บทบาทการดูแลเด็กส่วนใหญ่เปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจ ที่กระทบถึงลักษณะครอบครัวที่เล็กลง ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติลดลงเนื่องจากต้องทำงานที่มีลักษณะงานเป็นผลัดเวร ช่วงเวลาที่แตกต่างไปจากช่วงเวลาปกติ ดังนั้นการดูแลลูกจึงใช้ระบบหมุนเวียนกันระหว่างพ่อกับแม่ ระบบเครือญาติที่ยังคงมีอยู่ก็เป็นแบบเครือญาติที่ใกล้ชิด ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ยังคงให้ความอุปถัมภ์และช่วยดูแลแทนพ่อแม่ การพึ่งพิงบริการทางสังคมมากขึ้นได้แก่ การใช้บริการศูนย์พัฒนาเด็กที่มีการให้บริการทั้งโดยภาครัฐ เอกชนและองค์กรอื่น ๆ ส่วนความคาดหวังต่อบุตรในเชิงการพึ่งพาลดลง กลุ่มตัวอย่างยังมีความหวังที่จะได้ทำงานอิสระเป็นกิจการของตนเอง

ผลกระทบจากการเลี้ยงลูก

ผลกระทบโดยตรงที่พบคือ กระทบต่อการทำงานทั้งนี้เพราะในกระบวนการการทำงานอนุญาตให้ลาเพื่อการเลี้ยงลูกได้ตามสิทธิ ประมาณ 30-45 วัน และสามารถลาต่อได้ถึง 90 วัน แต่ทั้งนี้ขึ้นกับวิจารณ์ญาณของผู้บริหารและผู้มีอำนาจสั่งการ ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวผู้ประกอบการอาชีพจะไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่ในขณะที่ความเป็นจริงนั้น บางกลุ่มงานก็ไม่ได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดให้ นั่นคือ อาจต้องสูญเสียงานไปก็ได้ โดยเฉพาะลูกจ้างรายวัน รายกิโล หรือรายเหมา เมื่อเป็นเช่นนี้จึงพบว่า สตรีมักจะกลับมาทำงานเร็วกว่ากำหนด การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ลดลง เพราะไม่สะดวก การดูแลลูกกลายเป็นระบบการผลัดกันระหว่างพ่อและแม่ และกรณีที่มีญาติหรือปู่ย่าตายายอาศัยอยู่ใกล้เคียง ก็จะมีส่วนมาช่วยในการดูแลโดยเฉพาะบุตรคนแรก การทำงานทั้ง 3 สถานประกอบการเป็นการใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเดินทางที่ต้องตื่นเช้าและกลับค่ำ เวลาที่จะดูแลลูกลดลง ส่วนในวันหยุดเวลาส่วนใหญ่ใช้ในการทำความสะอาดบ้าน มีบ้างที่พาลูกไปเที่ยว พบญาติ เยี่ยมญาติ

ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาในการเลี้ยงลูกเป็นเรื่องของการบริหารจัดการผู้มาดูแลแทนในขณะที่สตรีต้องไปทำงาน สามีจะมีส่วนช่วยเหลือมากในการเลี้ยงลูก ทั้งนี้ พบว่า สามีเป็นผู้ดูแลเรื่องละเอียดเล็ก ๆ น้อย ได้ อุปสรรคนอกจากเรื่องงานแล้วอีกประเด็นที่มีการพูดถึงเมื่อมีความรู้ในการประเมินความเจ็บป่วยของลูก ผลกระทบที่สำคัญคือ งานที่ทำ

เป็นงานที่ยังขาดสวัสดิการและความมั่นคง เวลาส่วนใหญ่ยังเป็นการเดินทาง และการทำงานมากกว่าการดูแลลูก และทำกิจกรรมร่วมกับลูก จึงต้องตัดสินใจเลือกว่าจะหยุดงานเลี้ยงลูกจนโตหรือไปทำงานต่อเพื่อได้เงินมาสะสมให้ลูก สามีเปลี่ยนหน้าที่และสลับกันดูแลลูกมากขึ้น คนที่ยังมีความผูกพันเป็นครอบครัวขยายส่วนใหญ่จึงเห็นความสำคัญของการมีครอบครัวขยายและคิดว่าจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

อภิปรายผล

การศึกษานี้สืบเนื่องจากการศึกษารูปแบบการสร้างครอบครัวของผู้ที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการ พบว่า ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเป็นเช่นเดียวกับที่ นวลตาและพิชญา³² ได้ศึกษาไว้ กล่าวคือ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และเป็นกลุ่มลูกจ้างมากกว่ากลุ่มพนักงานประจำที่ทำงานในสำนักงาน อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มใหญ่ในโรงงาน เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งลักษณะของกลุ่มตัวอย่างนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับที่ นวลตาและพิชญา³² พบในกลุ่มที่ศึกษารูปแบบการสร้างครอบครัว คือ ในระบบโรงงานคนกลุ่มใหญ่คือ คนงานระดับผู้ปฏิบัติงานและคู่สมรสส่วนใหญ่ก็มีลักษณะไม่ต่างกันเท่าไรนัก และอยู่ระหว่างการมีบุตรมากกว่ากลุ่มอื่นใดในสถานประกอบการเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 3 ปี และมีบุตรสูงสุดถึง 6 คน แต่ส่วนใหญ่มีเพียง 2 คน ทั้งนี้เป็นเพราะผลทางเศรษฐกิจที่ทำให้ไม่สามารถมีลูกมากกว่า 1-2 คน ได้ ซึ่งรูปแบบความต้องการเพศของบุตรยังคงเป็นรูปแบบเดิม อาจด้วยเหตุผลทางด้านวัฒนธรรมที่ยังมีความต้องการเพศชายมากกว่าเพศหญิง เช่นเดียวกับที่ นวลตาและพิชญา³² พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการบุตรเพศชายมากกว่าเพศหญิง ถึงแม้จะยังมีความต้องการเพศชายมากกว่าเพศหญิงแต่จากการวิจัยนี้พบว่านับตั้งแต่มีผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ทำให้กระทบต่อภาวะเจริญพันธุ์อย่างเห็นได้ค่อนข้างชัด นอกจากนี้ประเด็นการแยกครอบครัวออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ลดขนาดครอบครัวขยายลงมาเนื่องจากการขาดที่ทำกิน การแบ่งสรรที่ดินในครอบครัวลดลง ความทันสมัยและเทคโนโลยีเข้ามาสู่สังคมชนบท ลัทธิทุนนิยมเข้ามามีบทบาทต่อความสัมพันธ์ระดับรากหญ้าและเครือญาติที่เคยมีในชนบท หนุ่มสาวสมัครใจที่จะเข้ามารับจ้างในเมืองและหาแหล่งการศึกษาในเมือง ซึ่งก็มีการกำหนดขนาดของครอบครัวด้วยพื้นที่ที่จำกัดและค่าครองชีพที่สูง เพราะคนเมืองไม่มีโอกาสสร้างผลผลิตทางการเกษตรหรือสร้างได้น้อยมาก จากอัตราค่าจ้างที่ได้รับเฉลี่ย 5,273 บาท ต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของภาคใต้ (รายได้เฉลี่ยของประชากรภาคใต้ที่รายงานโดย ฝ่ายเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคใต้ พบว่า ประมาณ และ 75,354 ต่อปี หรือ 6,530 บาท ต่อเดือน) และรายได้ครอบครัว ของกลุ่มตัวอย่าง คือ 10,544 บาทต่อครอบครัว ในขณะที่ค่าใช้จ่ายของลูกเฉลี่ย 1,347 บาทต่อคน สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ทำให้มีครอบครัวต้องนำมาใช้พิจารณาในการมีบุตรเพิ่ม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คลอดปกติ มีการฝากครรภ์ รวมทั้งมีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เฉลี่ย 3.2 เดือน ซึ่งก็อยู่ในเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่หรือสตรีส่วนใหญ่มักปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะ ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการรณรงค์ให้มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่วนระยะเวลาในการให้นมลูกคือประมาณ 3 เดือน เป็นผลมาจากการที่แม่ต้องทำงานนอกบ้าน ในขณะที่แม่มีอาชีพแม่บ้าน พบว่า มีการให้นมเฉลี่ยสูงถึง 8 เดือน บทบาทในการดูแลลูกในช่วงขบปีแรกก็ยังเป็นของแม่ ทั้งนี้จากวิจัยของ Ritche และคณะ⁷ พบว่า 96 % ของผู้ที่เป็นแม่คิดว่าบทบาทหลักของการดูแลยังเป็นของแม่ มีเพียง 4 % เท่านั้นที่บอกว่าน่าจะเป็นบทบาทของทั้งพ่อและแม่ ทั้งนี้เพราะในช่วงอายุ 1 ปีแรกเด็กต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิดในเรื่องอาหารและการเจ็บป่วย เช่นเดียวกับที่ อุไรวรรณ และคณะ³⁵ พบว่า พ่อจะมาช่วยแม่เป็นครั้งคราว

จากการศึกษาคั้งนี้จะพบว่า ในแต่ละบทบาทจะมีผู้ดูแลส่วนใหญ่เป็นพ่อและแม่มากกว่าปู่ย่าตายาย หรือ คนเลี้ยงอื่นที่เป็นทั้งญาติและไม่ใช่ ซึ่งสะท้อนถึงระบบครอบครัวที่เล็กลง แบบแผนการเลือกคนเลี้ยงให้แก่ลูกจึงจำกัดลงซึ่งต่างกับสังคมในอดีต จากการศึกษาเชิงคุณภาพก็พบว่า ถ้าจะต้องมีการเลือกคนดูแลลูกก็จะเลือกคนที่ใกล้ชิดและไว้ใจได้ก่อน ซึ่งก็คือคนในครอบครัวได้แก่คู่สมรส และพ่อแม่ของคู่สมรสหรือพ่อแม่ของตนเอง และเนื่องจากครอบครัวที่เล็กลงและผู้หญิงมีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงานอุตสาหกรรมสายพานและอุตสาหกรรมบริการมากกว่าผู้ชายเนื่องจากลักษณะการทำงานที่เชื้อให้ผู้หญิงมีโอกาในการทำงานแบบไร้ฝีมือมากกว่า ทำให้ผู้ชายบางส่วนต้องปรับบทบาทจากผู้ทำงานเลี้ยงครอบครัวมาเป็นผู้ร่วมดูแลลูก เตรียมอาหาร อบน้ำให้ลูก และกิจกรรมอื่นที่แบ่งเบาภาระของภรรยาที่ต้องทำงานเป็นผลัดเพิ่มขึ้น เพื่อให้ครอบครัวคงอยู่ได้ในสภาวะปกติ และเป็นความพยายามที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และผู้ชายยอมรับบทบาทนี้เพิ่มขึ้น^{7 28 32 35} บทบาทในด้านการดูแลด้านฝ่ายกายเมื่อลูกอายุเพิ่มขึ้นยังคงเป็นบทบาทของพ่อ รวมถึงการพาเข้าอนที่เปลี่ยนจากบทบาทของแม่ในช่วง 6 เดือนแรกเป็น บทบาทของพ่อ อาจเป็นเพราะแบบแผนการทำงานที่แม่ไม่สามารถดูแลลูกได้ เช่น การทำงานในแห่งสรรพสินค้าที่เลิกงาน 22.00 น หรือการทำงานล่วงเวลาที่เลิกงาน 23.00 น เป็นต้น ส่วนเรื่องอาหาร บทบาทก็ยังเป็นของแม่อยู่เหมือนสังคมดั้งเดิมที่สตรีมีบทบาทในการเตรียมอาหารและดูแลเกี่ยวกับโภชนาการให้กับคนในครอบครัว

ด้านสุขภาพ พบว่า ผู้ที่ทำหน้าที่พาลูกไปพบแพทย์ยังเป็นบทบาทของแม่ อาจเป็นเพราะถึงแม้จะมีโอกาสดูแลลูกไม่มากนักแต่ความนุ่มนวลและความเข้าใจของแม่รวมทั้งความรู้สึกว่าการดูแลเมื่อเจ็บป่วยควรเป็นบทบาทของแม่ ในศาสนาอิสลามก็ได้กล่าวในเรื่องนี้ค่อนข้างชัดเจนเช่นกันว่า สตรีมีบทบาทในการดูแลครอบครัวทั้งเรื่องอาหารและสุขภาพเราจึงมักเป็นแม่เป็นผู้พาลูกไปพบแพทย์มากกว่าพ่อ

การพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม ได้แก่ การให้ความสำคัญแก่ศาสนกิจ การให้ได้แก่การทำบุญ การสวดมนต์ รวมไปถึง การสอนจริยธรรมประเพณีต่าง ๆ การฝึกให้มีระเบียบวินัย การส่งเสริมศิลปะและจริยธรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของตนเองและครอบครัวรวมทั้งการได้เข้ากลุ่มกับเด็กและผู้ใหญ่ที่นอกเหนือไปจากกลุ่มคนในครอบครัวเดียวกัน ทั้งนี้การปลูกฝังจะต้องดำเนินมาตั้งแต่เด็กยังเล็กอยู่โดยเฉพาะช่วงก่อนวัยเรียน และวัยรุ่น³⁷ ได้ให้ความหมายในการอบรมจริยธรรมและศีลธรรมแก่เด็กว่า เด็กควรรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว ตามที่พ่อแม่บอก แต่การแปลความจากผลของความพอใจที่ได้รับจากการกระทำที่มีต่อร่างกาย เช่น การลงโทษ การให้รางวัลหรืออาจแปลความหมายเองตามปฏิภริยาได้ตอบอย่างตรงไปตรงมา เด็กมักเรียนรู้นิสัยและบุคลิกภาพจากการดำรงชีวิตของตน จากสภาพแวดล้อมที่เป็นผลกระทบอันเนื่องมาจากการแสดงออกของบุคคลสำคัญ ๆ รอบตัวเด็กไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ หรือครู ประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างและการปรุงแต่งบุคลิกลักษณะบางประการประจำตัวเด็กและมีข้อสรุปที่น่าสนใจเกี่ยวกับพื้นประสบการณ์ที่แตกต่างกับที่ได้รับยอมผลิตบุคคลด้วยลักษณะที่แตกต่างกันด้วย ในการศึกษานี้พบว่า แม่ยังมีบทบาทในการพัฒนาด้านนี้มากกว่าคนอื่นในครอบครัว การดำรงจริยธรรมประเพณีดังกล่าวเป็นน่าจะผลมาจากความเชื่อในทางศาสนาของคนในภาคเกษตรและการรักษาจารีตประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญ ทั้งนี้จะเห็นได้จากกลุ่มที่ศึกษาเป็นชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่ยังคงความเป็นพุทธศาสนิกชนและอิสลามิกชนที่เหนียวแน่น จึงน่าจะมีแนวโน้มที่ดีและประเพณีในทางศาสนายังเหนียวแน่นทั้งในผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามที่ยังมีการละหมาดวันละ 5 ครั้งและละหมาดที่มัสยิดทุกวันศุกร์ ส่วนชาวไทยพุทธก็ยังดำรงประเพณีไทยที่เหนียวแน่นได้แก่ วันงานเดือนสิบ ผู้ชายในศาสนาอิสลามมีศาสนิก

ที่เคร่งครัดมากกว่าผู้หญิง แต่สำหรับพุทธศาสนาแล้วถ้าเป็นเรื่องของศาสนาก็มีการให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน ทั้งชายและหญิง ซึ่งจากการศึกษานี้ก็แสดงให้เห็นว่าคนในภาคใต้ยังให้ความสำคัญในเรื่องนี้อยู่

ประเด็นสุดท้ายในด้านบทบาทคือ การพัฒนาด้านการศึกษา การเตรียมความพร้อมให้เด็กในระยะที่เด็กยังไม่เข้าสู่วัยเรียนบทบาทดังกล่าวเป็นของแม่อีกเช่นกัน เมื่อเด็กเข้าวัยเรียน บทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ การฝึกระเบียบวินัย รวมทั้งการเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาในระบบการศึกษา พบว่า แม่เป็นผู้มีบทบาทมาก อาจเป็นเพราะ ความคาดหวังต่อเด็กมีค่อนข้างมากโดยเฉพาะเรื่องการศึกษาและยังเป็นความละเอียดอ่อนในการหาสถานที่ศึกษาที่เหมาะสมให้ลูก ทำให้บทบาทดังกล่าวตกอยู่ที่แม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในสังคมปัจจุบันแม่เป็นผู้มีส่วนกระตือรือร้นในการเฝ้าหาด้านการศึกษาให้แก่เด็กเพื่อความพร้อมในการแข่งขันด้านการศึกษาและการมีงานทำในอนาคต เด็กส่วนใหญ่ได้รับการปลูกฝังให้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาในแง่โอกาสการทำงานและความเป็นอยู่ที่สุขสบายมากกว่าในเรื่องอื่น และสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงในการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ ต้องการให้ลูกได้เรียนในระดับสูง ๆ เพราะหมายถึงโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมของพ่อแม่ ซึ่งปัจจุบันไม่มีโอกาสแต่เด็กหากมีความสามารถก็สามารถทำให้คนในครอบครัวได้มีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคมด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า บทบาทของพ่อเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยพ่อเริ่มมีบทบาทในการดูแลลูกมากขึ้นเมื่อเทียบกับสังคมในอดีต ที่พ่อหรือสามีเป็นใหญ่ในบ้านและมีเฉพาะบทบาทในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัวเป็นหลักในขณะที่สตรีทำหน้าที่ดูแลลูก อบรม และทำงานบ้านทุกประเภท แต่จากการศึกษานี้พบว่า พ่อเริ่มมีบทบาทในการดูแลลูกโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับกายภาพมากขึ้น เช่น การเตรียมเสื้อผ้า การอาบน้ำ ให้รางวัล พาไปพบแพทย์ รวมทั้งพาลูกไปพบกับคนในสังคม และพาไปเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ สำเนียง (2529) และพิทักษ์ (2537) สรุปไว้ว่า พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของบิดา มี 5 ประเด็น ดังนี้ 1) การเป็นผู้ให้สิ่งของเครื่องใช้และของเล่นแก่บุตร 2) การให้เวลาเป็นเพื่อเล่นแก่บุตร 3) การให้การดูแลขณะปกติและเจ็บป่วย 4) การให้การปกป้องคุ้มครองอันตรายต่าง ๆ และ 5) การเป็นสื่อกลางของครอบครัวและสังคม

บทบาทของแม่ ยังพบว่า ส่วนใหญ่เป็นบทบาทในการดูแลเรื่องอาหารและการศึกษา แม่จะมีบทบาทในการเลี้ยงลูกน้อยลงตามอายุของลูกที่เพิ่มขึ้น ซึ่งพบว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ เกื้อ ^{26 28} ที่พบว่า แม่มีบทบาทในการดูแลลูกที่อายุ 0-2 ปี ร้อยละ 77.3 และเมื่อลูกอายุ 3-5 ปี แม่มีบทบาทในการดูแลลูกร้อยละ 40 ในขณะที่ญาติและคนที่ไม่ใช่ญาติมีร้อยละ 11.8 และ 8.9 ส่วนโรงเรียน พบว่าเมื่อเด็กอายุ 3-5 ปี โรงเรียนเริ่มมีบทบาทในการช่วยดูแลลูกมากขึ้น

ในเรื่องเวลาและการทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นในครอบครัว ซึ่งก็พบว่า ในแต่ละวันทำงานพ่อแม่มีเวลาให้ลูกประมาณ 130 นาทีหรือประมาณ 2 ชั่วโมงโดยเฉลี่ย ส่วนวันหยุดเวลาเฉลี่ยที่มีปฏิสัมพันธ์กับลูก 228 นาที ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของนวลตาและพิชญา ³² แต่อย่างไรก็ตามปริมาณเวลาอาจสำคัญน้อยกว่ากิจกรรมที่กระทำร่วมกันในครอบครัว ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็นการพาครอบครัวไปเที่ยว ในวันทำงานเวลาส่วนใหญ่ใช้ในการเดินทางและการทำงาน

ในเรื่องของการให้นมก็เช่นเดียวกัน พบว่า ส่วนใหญ่ยังเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะแรก (ประมาณ 3 เดือน) ต่อจากนั้นใช้นมผงด้วยเหตุผลที่จะต้องกลับไปประกอบอาชีพเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวสอดคล้องกับการศึกษาของ Ritchee และคณะ⁷ และนวลตาและพิชญา³² ที่พบว่า กลุ่มผู้ทำงานในภาคอุตสาหกรรมยังเห็นความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ยังเป็นสิ่งที่จำเป็น

การเลี้ยงลูกยังเป็นการลงทุนทางสังคม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างไม่ได้มองในแง่ผลผลิตที่ต้องได้รับการตอบแทนตามแบบลัทธิทุนนิยม แต่เป็นบทบาทและหน้าที่อันพึงกระทำของผู้ที่เป็นพ่อแม่ตามหลักศาสนาทั้งพุทธและอิสลามที่ถือว่าลูกเป็นสิ่งที่ได้รับจากพระเจ้าหรือสวรรค์ ดังนั้นการดูแลจึงต่างจากการที่เห็นลูกเป็นวัตถุหรือสิ่งที่ลงทุน แต่ถ้าหากมองในแง่การลงทุนทางสังคม ลูกก็เป็นทุนทางสังคมของครอบครัว แต่เป็นการลงทุนที่ไม่หวังสิ่งตอบแทนแต่มีคุณค่าทางจิตใจ อาจเป็นเพราะความคิดว่าเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ได้รับการปลูกฝังสืบทอดมา แต่ก็ไม่ได้มีความคาดหวังว่าลูกต้องเลี้ยงตนเองตอบแทน สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวังจากการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ ไม่ได้คาดหวังกับลูกแต่เพียงแค่ว่าลูกสามารถเติบโตและเลี้ยงตัวเองได้ก็พอ

ในด้านของปัญหาในการดูแลลูกและผลกระทบต่อการทำงาน พบว่า มีปัญหาในการเลี้ยงลูกในกลุ่มที่ต้องทำงานเป็นผลิตและในสถานประกอบการประเภทบริการที่มีชั่วโมงการทำงานที่ต่างไปจากอุตสาหกรรมอื่น ส่วนความขัดแย้งในการเลี้ยงลูกระหว่างผู้มีบทบาทเป็นพ่อและแม่ส่วนใหญ่ไม่มี ปัญหาระหว่างปู่ย่าตายายก็น้อยลง อาจเนื่องจากการแยกครอบครัวออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยวทำให้โอกาสในการขัดแย้งกับผู้อาวุโสลดลง อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเชิงคุณภาพก็พบว่า ผลกระทบที่สำคัญของการเลี้ยงลูกโดยเฉพาะในขณะที่ลูกยังไม่เข้าเรียน คือ ความคาดหวังที่มีต่อสตรีที่จะทำหน้าที่เป็นแม่พ่อกับการคาดหวังที่จะมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพหารายได้จนเจือครอบครัว โดยเฉพาะค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ ซึ่งผู้หญิงจะเป็นฝ่ายที่ยอมรับค่าแรงงานที่ต่ำกว่าความเป็นจริงได้มากกว่า ผู้ชายและกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกที่มีโอกาสพบกันน้อยกว่าเดิมเนื่องจากเวลาส่วนใหญ่ใช้ไปในการเดินทางและทำงาน ขณะเดียวกันแม่จะรู้สึกผิดและหวาดกังวลต่อปัญหาพัฒนาการของลูก

จากการศึกษานี้สรุปได้ว่า

กลุ่มผู้ทำงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการยังมีวิถีชีวิตที่ไม่แตกต่างไปจากที่นวลตาและพิชญา³² ได้ศึกษารูปแบบการสร้างครอบครัวของกลุ่มดังกล่าว ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่เป็นงานไร้ฝีมืองานที่ทำเป็นงานประจำ อาจจำเจและซ้ำซาก แต่ก็เป็งานที่ช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งกลุ่มที่ทำงานส่วนใหญ่อยู่ในสถานะลูกจ้างหรือรับจ้างรายวัน ส่วนใหญ่คู่สมรสจะทำงานด้วย ครอบครัวส่วนมากมีพื้นฐานมาจากครอบครัวภาคเกษตร การเข้ามาสู่ตลาดแรงงานของผู้หญิงจึงมาในรูปแบบงานไร้ฝีมือ ครอบครัวมีขนาดเล็ก ส่วนหนึ่งย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมือง รายได้ที่ได้รับต่อคนเฉลี่ยน้อยกว่ารายได้ต่อเฉลี่ยของประชากรภาคได้บางส่วนยังไม่ได้รับสวัสดิการประกันสังคมโดยเฉพาะกลุ่มกรรมก่อสร้าง ค่าใช้จ่ายของลูกประมาณ 1,347 บาทต่อเดือน ในขณะที่รายได้ครอบครัวเฉลี่ย 10,544บาท

ความคิดเห็นต่อการเลี้ยงลูกคือ ลูกเป็นสิ่งที่มีความค่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ยังเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับ พ่อแม่ควรมีบทบาทร่วมกันในการเลี้ยงลูก การให้สัญญาับลูกยังเป็นสิ่งจำเป็น พ่อควรเป็นต้นแบบของลูก ผู้ชาย พ่อแม่เลี้ยงลูกโดยไม่คาดหวังว่าจะได้รับสิ่งตอบแทนเพราะไม่ใช่เป็นการลงทุนในเชิงเศรษฐกิจ การฝึกวินัยยังมีความจำเป็น การให้เวลากับลูกและการใช้เวลากับลูกเป็นสิ่งสำคัญ กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรมจารีตประเพณียังเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ

สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องการและเสนอแนะคือ การเปิดศูนย์ดูแลเด็กเล็กเพื่อเป็นสวัสดิการ รวมทั้งการจัดหาที่พักให้แก่คนที่มีความครอบครัวแล้วในพื้นที่ใกล้โรงงานหรือห้างสรรพสินค้าเพื่อสะดวกในการใช้เวลาส่วนหนึ่งกับครอบครัวเพิ่มขึ้น ส่วนกลุ่มที่ทำงานก่อสร้างอาจทำได้ยากเนื่องจากการก่อสร้างมีการเคลื่อนย้ายสูงและบริษัทที่สามารถรับงานก่อสร้างขนาดกลางและใหญ่มักมีบริษัทแม่ที่กรุงเทพมหานครมากกว่าเป็นบริษัทในพื้นที่ การแก้ไข

อาจต้องมีความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือกลุ่มอาสาสมัครที่จะมีคณะอาสาไปให้ความรู้ นอกจากนี้เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลอาจให้ความอนุเคราะห์ในการเปิดสวัสดิการการดูแลเด็กเพิ่มขึ้น

ข้อเด่นของการศึกษานี้

1. เป็นการศึกษาเชิงลึกในเรื่องการเลี้ยงดูลูกที่นำเสนอบทบาททั้งของพ่อและแม่โดยการขยายความมากขึ้นเพื่อนำไปสู่การศึกษาถึงปัญหาของการเลี้ยงดูที่มีต่อการกระทำผิดและไม่กระทำผิดของเด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นและวัยเรียน
2. เป็นความร่วมมือในเชิงเครือข่ายของผู้ประกอบการและผู้วิจัย ทำให้ได้มีโอกาสศึกษาสภาพความเป็นจริงของผู้ประกอบอาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการ
3. กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่คาบเกี่ยวระหว่างวิถีชีวิตเมืองและชนบท ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของสังคมในปัจจุบัน ที่สามารถนำไปสู่การวางนโยบายเชิงเศรษฐกิจและด้านประชากร และการวางแผนด้านสาธารณสุขในเขตเมืองเพื่อรับกับสภาพวิถีชีวิตที่ปรับเปลี่ยนไป

ข้อค้อยของการวิจัยนี้

เป็นการเน้นเฉพาะกลุ่มผู้ที่ทำงานในสถานภาพลูกจ้างระดับล่างมากกว่า ทำให้การมองภาพอาจยังไม่ครอบคลุมปัญหาของกลุ่มที่ต่างระดับซึ่งอาจมีปัญหารับซ้อนมากกว่า

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

1. การขยายกลุ่มการศึกษาในส่วนของกลุ่มอาชีพอื่น ได้แก่ ช่างราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน เพื่อได้ภาพรวมของกลุ่มประชาชนภาคใต้ โดยทำการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
2. การให้ความสำคัญของระบบเครือญาติในการเลี้ยงดูลูก